

บทที่ 12

การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย หมายความว่า การกระทำใด ๆ ซึ่งบุคคลจำต้องกระทำเพื่อป้องกันสิทธิของตน หรือของผู้อื่น ในพยานตรายซึ่ง เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และเป็นพยานตรายที่ใกล้จะถึง ทั้งผู้กระทำก็ไ้กระทำให้พอสมควรแก่เหตุผู้กระทำไม่มีความผิด

การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย มีบัญญัติไว้ในมาตรา 68 ซึ่งเมื่อองค์ประกอบ ดังนี้

1. ต้องมีพยานตรายซึ่ง เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย
2. พยานทรายนั้น เป็นพยานตรายที่ใกล้จะถึง
3. ผู้กระทำจำต้องกระทำการใด เพื่อป้องกันสิทธิของตนเอง หรือของผู้อื่นในพยานทรายนั้น และ
4. ไ้กระทำให้พอสมควรแก่เหตุ

องค์ประกอบข้อที่ 1. ต้องมีพยานตรายซึ่ง เกิดจากการประทุษร้าย อันละเมิดต่อกฎหมาย นั้น เราพิจารณาจากบุคคลได้รับพยานตรายว่า เขามีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องทนทานต่อพยานทรายนั้น ๆ หรือเปล่า ถ้าเขาไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะทนทานพยานทรายนั้น ๆ ก็คงถือว่า พยานทรายนั้น เป็นพยานตรายซึ่ง เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย เช่น นาย ก. ถูกรักมีมาจะแทงเรา เราไม่มีหน้าที่ที่ทนทานต่อการกระทำของนาย ก. เราก็อาจฆ่า นาย ก. เสียก่อนได้ หรือ นางแดงถูกนาย ข. ปลูกปล้ำ

นางแดงไม่มีหน้าที่ที่จะทนทานต่อการกระทำของนาย ข. นางแดงอาจมา นาย ข. ได้ ภยันตรายที่เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายนั้น ไม่ได้นับความเฉพาะกฎหมายอาญาเท่านั้น แต่หมายรวมถึงกฎหมายหลาย สาขา เช่น กฎหมายแพ่ง กฎหมายปกครอง ในเมื่อกฎหมายนั้น ๆ ใดให้สิทธิแก่บุคคล และใดเกิดภยันตรายต่อสิทธินั้น ๆ ความจริงปัญหาที่จะว่าภยันตรายเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายหรือไม่นั้น เรา ควรพิจารณาจากแง่บุคคลที่ได้รับภยันตราย กล่าวคือ เรามีหน้าที่ตามกฎหมาย ที่จะทนทานต่อภยันตรายนั้น ๆ หรือไม่ โดยนัยนี้ ศาลฎีกาจึงพิพากษาว่า สามีสามีสิทธิฆ่าชายชู้ ซึ่งกำลังทำชู้กับภริยาของตนได้ โดยถือว่าเป็นการป้องกันเกียรติยศพอสมควรแก่เหตุ ซึ่งการทำชู้ทำไซ้เป็นการละเมิดต่อกฎหมายอาญาไม่ แต่เป็นการละเมิดสิทธิตามกฎหมายแพ่ง คำสั่งพิพากษาศาลฎีกาที่ 347/2484 ในกรณีที่ชายทำชู้กับภริยาของตน บ่อมทำให้ชายชู้เป็นสามี เสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงตั้งแต่ขณะทำชู้กันตลอดไปจนกว่าการทำชู้นั้นจะเสร็จสิ้นลง และถือว่าภัยที่เกี่ยวกับเกียรติยศและชื่อเสียงนั้น ถูกทำลาย อยู่ตลอดเวลาที่ทำชู้กัน ฉะนั้น การที่ชายชู้เป็นสามี กระทำต่อชายในขณะที่กำลังทำชู้กับภริยาของตน แม้จะถึงตาย ก็ถือว่าเป็นการป้องกันเกียรติยศ และชื่อเสียงพอสมควรแก่เหตุ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 32/2492 การป้องกันเกียรติยศชื่อเสียง ในกรณีที่ชายหญิงกำลังทำชู้กันนี้ สามีกระทำต่อชายและหญิงที่เป็นภริยาของตน เพื่อป้องกันโคควย โดยถือว่า หญิงเป็นฝ่ายกระทำละเมิดกฎหมายเช่นเดียวกัน แม่สามีจะฆ่าทั้งชายชู้และหญิงนั้น ก็ถือว่าเป็นการป้องกันโดยชอบ แต่ถ้านกรณีที่ภรรยาฆ่าหญิงที่มาเป็นชู้ หรือมาเป็นนางบำเรอสามีตน ศาลฎีกาตัดสินไปอีกแนวหนึ่ง คำสั่งพิพากษาศาลฎีกาที่ 276/2462 ภริยาเอามีคแทงหญิงที่กำลังช้ำเราอยู่กับสามี จนหญิงนั้นตาย

กรณีอย่างนี้เป็นเรื่องบันทึดโหละ ซึ่งจะต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย แต่ศาลจะลงโทษน้อย
เพียงใดก็ได้ (ตามมาตรา 72) ที่ศาลฎีกาคัดสินเช่นนั้นก็เพราะ การที่หญิงทำไปเช่นนั้น
ไม่ใช่เป็นเรื่องป้องกันเกียรติยศชื่อเสียงของหญิงแต่ประการใด เพราะการที่ชายไปมี
ภรรยาอื่นนั้นไม่ทำให้หญิงเสื่อมเสียชื่อเสียงประการใด หญิงจึงไม่มีสิทธิป้องกัน
แต่เป็นเรื่องบันทึดโหละ เพราะที่ชายนั้นเกิดความโกรธแค้นหงุดหงิด ศาลฎีกาคัดสินว่า
เป็นเรื่องบันทึดโหละ และการที่ชายผู้เป็นสามี จะมีสิทธิป้องกันเกียรติยศชื่อเสียงใน
เรื่องนี้ได้นั้นก็คงเป็นสามีโดยชอบด้วยกฎหมาย คือ จกทะเบียนสมรสกัน จึงจะมีสิทธิ
ป้องกัน

องค์ประกอบข้อที่ 2. จะต้องเป็นภยันตรายที่ใกล้จะถึง หมายความว่า
ภยันตรายนั้น กำลังปรากฏอยู่เฉพาะหน้า เช่น ก. กำลังเจ็อมือจะแทง ข.
(คือภยันตรายนั้นกำลังจะเกิดขึ้น) หรือเป็นภยันตรายที่

เกิดขึ้นแล้ว และกำลังจะเกิดต่อไปอีก (เช่น ก. แหวง ข. ที่หนึ่งแล้ว และกำลังจะแหงอีกเป็นครั้งที่สอง) โดยเหตุนี้ ภัยอันตรายในอนาคตอันห่างไกล (เช่น รู้ว่าเขาวางแผนจะฆ่าเรา เลยไปฆ่าเขาเสียก่อน) หรือ ภัยอันตรายในอดีต (เช่น ผู้ร้ายลักทรัพย์เราและหนีไปแล้ว โดยที่ทรัพย์เราไว้ ไม่สามารถเอาไปไค เราและพรรคพวกตามไปทัน เลยก็ผู้ร้ายเสียตาย จะอ้างว่าป้องกันไม่ได้ เพราะไม่มีเหตุอันใดที่จะป้องกันทรัพย์นั้นอีกไค) ทั้งนั้น ภัยอันตรายในอนาคตอันห่างไกล และภัยอันตรายในอดีต จึงไม่ถือว่าเป็นภัยอันตรายที่ไกลจะถึง

องค์ประกอบข้อที่ 3. ผู้กระทำต้องกระทำ เพื่อป้องกันสิทธิของตนเอง หรือของผู้อื่นให้พ้นภัยอันตรายนั้น องค์ประกอบข้อนี้ หมายความว่า ผู้กระทำจำเป็นของกระทำ ซึ่งกฎหมายใช้ถ้อยคำว่า " จำต้องกระทำ " ซึ่งแสดงว่า ประมวลกฎหมายอาญายอมให้ป้องกันเฉพาะเมื่อบุคคลจำเป็นของกระทำเท่านั้น เช่น เขาจะยิงเรา เราก็ชิงยิงเขาเสียก่อน มีข้อควรสัง เกตว่ากฎหมายไม่ประสงค์จะให้บุคคลชี้ชลาศ ฉะนั้นผู้ที่ไครับ ภัยอันตรายจึงไม่จำเป็นของหลีกเลี่ยงภัยอันตรายนั้น เช่น เขาจะทำร้ายเรา เราก็มีสิทธิป้องกันตัวไค ส่วนคำว่า ป้องกันสิทธินั้น แสดงว่า ประมวลกฎหมายอาญา ยอมให้ป้องกันสิทธิไคทุกประเภท เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย เกียรติยศชื่อเสียง ทรัพย์สิน เป็นต้น นอกจากนี้ สิทธิที่จะป้องกันนี้ อาจเป็นสิทธิของผู้กระทำเอง หรือสิทธิของผู้อื่นไค เช่น นาย ก. เป็นทรชนคนพาล มาดุกบุตรสาวเรา เราก็มีสิทธิต่อสู้ป้องกัน และทำร้าย นาย ก. ไค เรียกว่า เราป้องกันสิทธิของบุตรสาวเรา

องค์ประกอบข้อที่ 4. ไคกระทำไปพอสมควรแก่เหตุ อย่างไรก็ตามจะถือว่าสมควรแก่เหตุ นั้น ในเรื่องนี้มีทฤษฎีอยู่ 2 ทฤษฎี กล่าวคือ

(1) ทฤษฎีสวนสัณ ซึ่งความทฤษฎีนี้จะต้อง เปรียบเทียบว่า อันตรายที่จะพึงเกิดขึ้นถ้าหากจะไม่ป้องกัน จะใกล้ชิดกับอันตรายที่ผู้กระทำไ้กระทำเนื่องจากการป้องกันหรือไม่ ถ้าใกล้ชิดกัน ก็ถือว่าไ้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุ เช่น เขาจะคบหน้าเรา ถ้าเราไม่ป้องกันปล่อยให้เขาคบ อันตรายที่จะพึงเกิดขึ้นกับเราก็คือ ทำให้เราเจ็บหน้าหรือบางที่อาจฟันหัก หรือโยกคลอน แต่ถ้าเราป้องกันโดยไข่มือกวางเขาคายอันตรายที่ผู้กระทำไ้กระทำเนื่องจากการป้องกัน คือ ความตายของผู้คบหน้านั้น เมื่อมาเทียบกับการถูกคบหน้า คือความเจ็บของเรา บ่อมไม่ใกล้ชิดส่วนกัน ทั้งนี้ ต้องถือว่าเราไ้กระทำไปเกินสมควรแก่เหตุ

แต่ถ้าเขาจะแทงเรา หรือแทงเราไปแล้ว 1 ที และกำลังจะแทงอีก เราก็คงเอาปืนยิงเขาคาย เช่นนี้ถือว่าไ้ใกล้ชิดส่วนกัน เพราะการแทงนั้นอาจทำให้ตายไ้ และความตายที่เราจะพึงไ้รับจากการแทง บ่อมไม่ใกล้ชิดกับความตายที่เกิดจากการยิง จึงถือว่าเราทำไปพอสมควรแก่เหตุ

ขอยกตัวอย่าง คำพิพากษาฎีกาที่ 1697/2509, 1665/2509, 1732/2509, 1741/2509, 822/2510 ผู้ตายและจำเลยไ้ใกล้เคียงกันด้วยเรื่องที่จำเลยทวงเงินจากผู้ตาย จนจำเลยออกปากไ้ผู้ตายซึ่งเป็นผู้ใหญ่กว่าไปเสียบโหน ผู้ตายก็ถูกรวดพราดชั้ก็มีคอกออกจากเอวทางจำเลยหนึ่งวา เช่นนั้น บ่อมเป็นเหตุการณที่มีผลสมควรจะไ้บุคคลในฐานะจำเลยตกใจกลัวว่าผู้ตายจะเขามาพันหรือแทง ซึ่งเป็นการจวนค้เป็นภยันตรายที่ใกล้จะถึงตัวเต็มที จำเลยจึงชักปืนยิงไปที่ผู้ตาย 1 นัดโดยนั้งยิงอยู่ตรงนั้นเอง แล้วจำเลยก็วิ่งไ้คนออกชานเรือนหนีไป ทั้งนี้ เป็นการป้องกันตัวพอสมควรแก่เหตุ ความมาตรา 68 ไม่ไ้ความผิด

ตัวอย่างที่ 2. (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1465/2509)

ผู้ตายเดินเข้าไปหาจำเลย ยืนหน้าของหน้าจำเลย จำเลยถามว่ามองทำไม ผู้ตายชกหน้าจำเลยหนึ่งที จำเลยทรุคนิ่ง ผู้ตายชักมีดเงื้องะแง่งจำเลยอีก จำเลยจับแขนผู้ตายแยงมีดโก ก็เอามีดแทงผู้ตายหนึ่งที ถูกโคกกระดูกไหลปลาร่า กานชาย คัดชั่วหัวใจ ถึงแก่ความตาย ทั้งนี้ วินิจฉัยว่า แม่จำเลยจะแยงมีดโก แต่กำหนดหมายความว่า อันตรายหมดไปเพียงเท่านั้นไม่ ในสถานการณ์เช่นนั้น จำเลยย่อมไม่มีเวลาดีกว่าควรชว้างมีดทิ้งเสีย และไม่มีเหตุอันใดที่จำเลยจะเสี่ยงภัยไปต่อสู้กับผู้ตายอีก จึงถือว่า จำเลยแทงผู้ตายขณะที่การต่อสู้กันยังมีอยู่ เป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ ไม่มีความผิด ตาม มาตรา 68

(2) ทฤษฎีวิถีทางน้อยที่สุด ซึ่งตามทฤษฎีนี้จะต้องพิจารณาว่า ถ้าผู้กระทำชีวิตีทางน้อยที่สุดที่จะให้เกิดอันตรายแล้ว ถือว่าพอสมควรแก่เหตุ โดยไม่ของคำนึงถึงส่วนสัดระหว่างอันตรายที่จะพึงเกิดขึ้นถ้าหากไม่ป้องกัน กับอันตรายที่เกิดจากการกระทำอันเป็นการป้องกัน เช่น นาย ก. ปรุปร่างใหญ่โตกว่าเรา มาหาเรื่องชกคอยเรา เราอาจใช้ไม้ตีมือ นาย ก. ให้มือหักโค ก็ถือว่า การใช้ไม้ตีนี้เป็นการกระทำพอสมควรแก่เหตุ แต่ถ้ามุกระทำมีโคเลือกเอาวิถีทางน้อยที่สุด ทั้ง ๆ ที่ มีโอกาสเลือก ก็ถือว่ากระทำการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ เช่น ผู้ตายซึ่งตัวเล็กกว่าจำเลย และคีมสุราจนเมามาย ไม่โคสคิ มาหาเรื่องชกคอยจำเลย แทนที่จำเลยจะไชแค่มือและเท้าทำการบักป้อง ซึ่งกั้นับว่าเป็นการเพียงพอแล้ว แต่จำเลยไม่ไช กลับไชมีดแทงผู้ตาย ถึงแก่ความตาย ถือว่า เป็นการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ การที่ผู้กระทำโคกระทำไปเกินสมควรแก่เหตุนี้ ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงโคก็โค (มาตรา 69).